

Regeringens proposition

1993/94:88

Ändring i lagen (1973:1199) om ersättning från
den internationella oljeskadefonden, m.m.

Prop.
1993/94:88

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 4 november 1993

Carl Bildt

Reidunn Laurén
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Genom lagen (1973:1199) om ersättning från den internationella oljeskadefonden har med svensk rätt införlivats vissa artiklar i den i Bryssel den 18 december 1971 avslutade konventionen om upprättandet av en internationell fond för ersättning av skada orsakad av förorening genom olja (fondkonventionen). Lagen trädde i kraft den 16 oktober 1978. Vid samma tidpunkt blev konventionen gällande för Sverige. Den genom konventionen upprättade fonden kallas vanligen Internationella oljeskadefonden.

Ändringar i fondkonventionen kan i vissa hänseenden beslutas av oljeskadefondens församling med tre fjärdedels majoritet.

Oljeskadefondens församling har vid olika tillfällen beslutat att göra ändringar i fondkonventionen. Genom en ändring i oktober 1993 har vissa ytterligare sjösäkerhetskrav införts som villkor för utbetalning av ersättning från fonden till fartygsägare.

I propositionen föreslås att denna ändring i fondkonventionen skall införlivas med svensk rätt genom en ändring i lagen om ersättning från den internationella oljeskadefonden.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 10 april 1994.

I propositionen behandlas också en fråga om utformningen av skadeståndslagens regler om jämkning vid medvållande.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Lagtext	3
3	Lagen om ersättning från den internationella oljeskadefonden	6
3.1	Ärendet och dess beredning	6
3.2	Förslaget	7
3.3	Ikraftträdande	10
4	Skadeståndslagens regler om jämkning vid medvållande	10
4.1	Bakgrund	10
4.2	Gällande rätt	11
4.3	Tidigare överväganden	13
4.4	Överväganden	17
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde	19

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1973:1199) om ersättning från den internationella oljeskadefonden.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Förslag till lag om ändring i lagen (1973:1199) om ersättning från den internationella oljeskadefonden

Härigenom föreskrivs att bilagan till lagen (1973:1199) om ersättning från den internationella oljeskadefonden till följd av ändringar av den i Bryssel den 18 december 1971 avslutade konventionen om upprättandet av en internationell fond för ersättning av skada orsakad av förorening genom olja skall ha följande lydelse.

Artiklarna 1 - 13 av den internationella konventionen om upprättandet av en internationell fond för ersättning av skada orsakad av förorening genom olja

International Convention on the Establishment of an International Fund for Compensation for Oil Pollution Damage

Convention internationale portant création d'un fonds international d'indemnisation pour les dommages dus à la pollution par les hydrocarbures

Internationell konvention om upprättandet av en internationell fond för ersättning av skada orsakad av förorening genom olja

(Supplementary to the International Convention on Civil Liability for Oil Pollution Damage, 1969)

(destinée à compléter la Convention internationale de 1969 sur la responsabilité civile pour les dommages dus à la pollution par les hydrocarbures)

(utgörande tillägg till 1969 års internationella konvention om ansvarighet för skada orsakad av förorening genom olja)

Compensation and indemnification

Indemnisation et prise en charge financière

Ersättning och gottgörelse

Article 5

Article 5

Artikel 5

3. The Fund may be exonerated wholly or partially from its obligations under paragraph 1 towards the owner and his guarantor if the Fund proves that as a result

3. Le Fonds peut être exonéré, en tout ou en partie, des obligations qui lui incombent envers le propriétaire et son garant au titre des paragraphes 1 et 2 du

3. Fonden kan befrias helt eller delvis från sina förpliktelser mot ägaren och dennes garant enligt första stycket, om fonden visar att på grund av fel eller

¹ Senaste lydelse 1993:153

of the actual fault or
privity of the owner:

(a) the ship from
which the oil causing
the pollution damage
escaped did not
comply with the
requirements laid
down in:

(i) the International
Convention for the
Prevention of Pol-
lution from Ships,
1973, as modified by
the Protocol of 1978
relating thereto, and
as amended by Re-
s o l u t i o n s
MEPC.14(20) and
MEPC. 47(31),
MEPC.51(32) and
MEPC.52(32) adop-
ted by the Marine
Environment Protec-
tion Committee of the
I n t e r n a t i o n a l
M a r i t i m e
Organization on 7
September 1984 and
4 July 1991, 6 March
1992 and 6 March
1992 respectively ; or

présent article, s'il
prouve que, par la
faute personnelle du
propriétaire:

a) le navire dont
proviennent les hy-
drocarbures qui ont
causé le dommage
par pollution n'a pas
observé les prescrip-
tions formulées dans:

i) la Convention
internationale de
1973 pour la pré-
vention de la pol-
lution par les navires,
telle que modifiée par
le Protocole de 1978
y relatif et par les
R é s o l u t i o n s
MEPC.14(20) et
M E P C . 4 7 (3 1) ,
MEPC.51(32) et
MEPC.52(32) adop-
tée les 7 septembre
1984, 4 juillet 1991,
6 mars 1992 et 6
mars 1992 respective-
ment par le Comité
de la protection du
milieu marin de
l'Organisation mariti-
me internationale; ou

försummelse av äga- Prop. 1993/94:88
ren själv:

a) det fartyg från
vilket den olja som
orsakade skadan
genom förorening
härörde icke upp-
fyllde föreskrifterna i

i) 1973 års inter-
nationella konvention
till förhindrande av
förorening från fartyg
i den lydelse kon-
ventionen har erhållit
genom 1978 års
protokoll till kon-
ventionen och de
ändringar som har
antagits av Internatio-
nella sjöfartsorganisa-
tionens kommitté för
skyddet av den mari-
na miljön genom
resolutionerna
MEPC.14(20) och
M E P C . 4 7 (3 1) ,
MEPC.51(32) och
MEPC 52(32) den 7
september 1984, den
4 juli 1991 respektive
den 6 mars 1992,
eller

(ii)

ii)

ii)

(iii)

iii)

iii)

(iv)

iv)

iv)

(v)

v)

v)

(b)

b)

b)

Denna lag träder i kraft den 10 april 1994.

3 Lagen om ersättning från den internationella oljeskadefonden Prop. 1993/94:88

3.1 Ärendet och dess beredning

I Sverige regleras rätten till ersättning för skador som orsakats av oljeutsläpp från tankfartyg av lagen (1973:1198) om ansvarighet för oljeskada till sjöss och av lagen (1973:1199) om ersättning från den internationella oljeskadefonden. Dessa lagar bygger på två internationella konventioner, nämligen den år 1969 avslutade konventionen om ansvarighet för skada orsakad av förorening genom olja (ansvarighetskonventionen) och den år 1971 avslutade konventionen om upprättandet av en internationell fond för ersättning av skada orsakad av förorening genom olja (fondkonventionen).

Ansvarighetskonventionen innebär att en fartygsägare har ett strikt ansvar för skador som har orsakats av oljeutsläpp från hans fartyg. Enligt konventionen har fartygets ägare rätt att för varje olycka begränsa sin ansvarighet till ett belopp motsvarande 133 särskilda dragningsrätter (SDR) per ton av fartygets dräktighet. Ansvarigheten skall dock inte i något fall överstiga 14 miljoner SDR. En SDR motsvarar för närvarande ungefär 11 kr.

Redan när ansvarighetskonventionen antogs var man medveten om att den inte gav de skadelidande ett tillräckligt skadeståndsrättsligt skydd. Fondkonventionen utarbetades därför som ett komplement till ansvarighetskonventionen. Genom fondkonventionen upprättades en internationell fond (oljeskadefonden) som ger ytterligare ersättning för oljeskador i de fall då den ersättning som erhålls enligt ansvarighetskonventionen är otillräcklig.

Enligt 1 § första stycket lagen om ersättning från den internationella oljeskadefonden gäller bestämmelserna i artiklarna 1 -13 i fondkonventionen i dess lydelse enligt ett i London den 19 november 1976 antaget ändringsprotokoll som svensk lag till den del de inte uteslutande reglerar de fördragsslutande staternas inbördes förpliktelser och med iakttagande av vad som i övrigt föreskrivs i lagen. I 1 § andra stycket sägs att konventionen i angivna delar har den lydelse som en till lagen fogad bilaga utvisar. De bestämmelser i konventionen som härigenom gjorts omedelbart tillämpliga i Sverige innehåller regler av civilrättslig och processrättslig natur. Det är bl.a. bestämmelserna om fondens skyldighet att utge ersättning till fartygets ägare eller försäkringsgivare (artikel 5; jfr även Ds Ju 1973:4 s. 114).

Ändringar i fondkonventionen får i vissa hänseenden beslutas av oljeskadefondens församling med tre fjärdedels majoritet (artikel 33). Fondens församling har vid olika tillfällen beslutat att göra sådana

ändringar. I det följande kommer regeringen att ta upp en ändring som fondens församling beslutat om vid sitt sextonde möte den 5 - 8 oktober 1993 och föreslå att den införlivas med svensk rätt. Prop. 1993/94:88

Sveriges Redareförening har inte haft någon invändning mot att ändringen i fondkonventionen införlivas med svensk rätt (se Justitiedepartementet dnr 93-2920).

Det lagförslag som läggs fram i denna proposition är sådant att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

3.2 Förslaget

Regeringens förslag: Med svensk rätt skall införlivas den ändring i fondkonventionen som gjorts i oktober 1993 av de internationella säkerhetsföreskrifter som måste vara uppfyllda för att fartygets ägare, eller dennes försäkringsgivare, skall ha rätt till ersättning av oljeskadefonden.

Skälen för regeringens förslag: Enligt artikel 2 i fondkonventionen är ett av ändamålen med oljeskadefonden att befria fartygsägarna från en del av de ekonomiska förpliktelser som de har ålagts genom ansvarighetskonventionen. En fartygsägare som på grund av bestämmelserna i ansvarighetskonventionen får utge ersättning för en oljeskada skall alltså kunna återfå en del av detta belopp från fonden. Fartygsägarens rätt till ersättning från fonden för utbetalt skadestånd är beroende av att vissa villkor är uppfyllda. Dessa villkor har ställts upp för att säkerställa att konventioner rörande vissa krav i säkerhetshänseende efterlevs.

Enligt artikel 5.3 a) i fondkonventionen kan fonden befrias helt eller delvis från sina förpliktelser att gottgöra ägaren till ett fartyg eller dennes försäkringsgivare, om fonden visar att på grund av fel eller försummelse av ägaren själv fartyget i fråga inte uppfyllde föreskrifterna i fyra konventioner som räknas upp i artikeln och olyckan eller skadan helt eller delvis orsakades av att dessa föreskrifter inte uppfyllts.

De konventioner som ursprungligen nämndes i artikel 5.3 var:

- i) 1954 års internationella konvention till förhindrande av havsvattnets förorening genom olja i dess år 1962 ändrade lydelse,
- ii) 1960 års internationella konvention för betryggande av säkerheten för människoliv till sjöss,
- iii) 1966 års internationella lastlinjekonvention,
- iv) 1960 års internationella sjövägsregler.

För att inte förlora rätten till ersättning från fonden måste således fartygens ägare hålla och föra sina fartyg i enlighet med föreskrifterna i de nämnda internationella konventionerna. Detta bidrar till att minska risken för olyckor med oljeskador som följd. Vid tiden för fondkonventionens upprättande hade Sverige tillträtt samtliga de i artikel 5.3 nämnda sjösäkerhetskonventionerna (se Ds Ju 1973:4 s. 39).

Artikel 5.4 i fondkonventionen föreskriver att när en ny konvention, som är avsedd att helt eller delvis ersätta något av de instrument som nämns i artikel 5.3, träder i kraft får fondens församling minst sex månader i förväg fastställa en dag då den nya konventionen skall ersätta detta instrument eller del av detta såvitt avser tillämpningen av artikel 5.3. Sådana beslut kräver enligt artikel 33.1 b) i fondkonventionen tre fjärdedels majoritet.

Vid det åttonde mötet med oljeskadefondens församling beslutade denna att tolka artikel 5.4 så att den kan tillämpas även på ändringar i de i artikel 5.3 nämnda konventionerna och detta även om dessa ändringar antagits efter ett förenklat ändringsförfarande (by a tacit amendment procedure).

Till följd av flera beslut av fondens församling med stöd av artikel 5.4 innehåller artikel 5.3 numera följande uppräknings av internationella instrument:

- i) 1973 års internationella konvention till förhindrande av förorening från fartyg i den lydelse konventionen har erhållit genom 1978 års protokoll till konventionen och de ändringar som har antagits av Internationella sjöfartsorganisationens kommitté för skyddet av den marina miljön genom resolutionerna MEPC.14(20) och MEPC.47(31) den 7 September 1984 respektive den 4 juli 1991,
- ii) 1974 års internationella konvention för betryggande av säkerheten för människoliv till sjöss med de ändringar som föranleds av 1978 års protokoll till 1974 års konvention för betryggande av säkerheten för människoliv till sjöss och de ändringar som har antagits av Internationella sjöfartsorganisationens sjösäkerhetskommitté genom resolutionerna MSC.1 (XLV) och MSC.6(48) och MSC.13(57) den 20 november 1981 respektive den 17 juni 1983 respektive den 11 april 1989, och med ändring genom resolution 1 antagen den 9 november 1988 vid möte, mellan stater anslutna till 1974 års internationella konvention för betryggande av säkerheten för människoliv till sjöss, om ett globalt sjösäkerhetssystem rörande radiokommunikation,
- iii) 1966 års internationella lastlinjekonvention, eller
- iv) 1972 års internationella sjövägsregler.

Med anledning av vissa av de nu nämnda besluten i fondens församling om ändringar i artikel 5.3 har regeringen vid olika tillfällen beslutat att ge ändringarna till kända genom särskilda tillkännagivanden i Svensk författningssamling (se SFS 1979:550, 1980:613, 1982:69, 1984:176 och 1986:797). Samtliga ändringar som beslutats av fondens församling har införlivats med svensk rätt (jfr prop. 1990/91:196, bet. 1991/92:LU4, rskr. 1991/92:16, prop. 1991/92:77, bet. 1991/92:LU19, rskr. 1991/92:130 och prop. 1992/93:143, bet. 1992/93:LU26 rskr. 1992/93:170).

Den 6 mars 1992 antogs genom resolutionerna MEPC.51(32) och MEPC.52(32) vissa ändringar i 1973 års internationella konvention till förhindrande av förorening från fartyg. Ändringarna - som beslutades av Internationella sjöfartsorganisationens kommitté för skyddet av den marina miljön - företogs i enlighet med ett förenklat ändringsförfarande som är föreskrivet i konventionen. Ändringarna trädde i kraft den 6 juli 1993 och blev då gällande även för Sverige. Resolutionerna i fråga finns tillgängliga hos Utrikesdepartementet, traktatenheten.

Ändringarna innebär bl.a. att det för tankfartyg införs nya strängare regler om utsläpp av olja och om filterutrustning på fartygen samt att strängare regler införs om konstruktionen av nya tankfartyg, särskilt i vad avser dubbel botten och dubbla skrov. Ändringarna är av betydelse för att förhindra förorening genom oljeskador.

Vid det sextonde mötet med oljeskadefondens församling den 5 - 8 oktober 1993 beslutades att dessa senaste ändringar av 1973 års konvention skulle tas med i uppräknningen över instrument i artikel 5.3 i fondkonventionen. Ändringar i artikel 5.3 måste beslutas minst sex månader i förväg (jfr artikel 5.4 fondkonventionen). Församlingen beslutade i detta fall att ändringen i fondkonventionen skall träda i kraft den 10 april 1994. Den berörda punkten i artikeln fick följande lydelse (ändringen kursiverad):

- i) 1973 års internationella konvention till förhindrande av förorening från fartyg i den lydelse konventionen har erhållit genom 1978 års protokoll till konventionen och de ändringar som har antagits av Internationella sjöfartsorganisationens kommitté för skyddet av den marina miljön genom resolutionerna MEPC.14(20), MEPC.47(31), *MEPC.51(32) och MEPC.52(32)* den 7 september 1984, den 4 juli 1991 respektive *den 6 mars 1992*.

Det var redan vid Sveriges tillträde till fondkonventionen förutsatt att de i artikel 5.3 nämnda sjösäkerhetskonventionerna kunde bytas ut mot konventioner med motsvarande innehåll. Det måste också

sågas vara ett allmänt svenskt intresse att fartygsägarna följer Prop. 1993/94:88 föreskrifterna i de nämnda sjösäkerhetskonventionerna. Sveriges Redareförening har också - som redan har framhållits i avsnitt 3 - inte haft några invändningar mot att den ifrågavarande ändringen i fondkonventionen görs. Sverige är också folkrättsligt bundet av ändringen. Den bör därför införlivas med svensk rätt.

Bestämmelserna i artikel 5 rör ekonomiska förhållanden mellan fartygsägarna och fonden, dvs. förhållanden mellan enskilda. En ändring av artikeln måste därför införlivas med svensk rätt genom lag (se 8 kap. 2 § regeringsformen).

3.3 Ikraftträdande

Den ändring av artikel 5.3 i fondkonventionen som har beslutats av oljeskadefondens församling år 1993 träder i kraft den 10 april 1994. Ändringen av lagen om ersättning från den internationella oljeskadefonden bör träda i kraft samtidigt.

4 Skadeståndslagens regler om jämkning vid medvållande

4.1 Bakgrund

I 6 kap. 1 § skadeståndslagen finns bestämmelser om att skadestånd kan jämkas, om den skadelidande själv har medverkat till skadan. Jämningsmöjligheterna är mer begränsade vid personskada än vid sakskada och ren förmögenhetsskada.

Utformningen av reglerna om jämkning vid medvållande aktualiserades med anledning av motionsyrkanden i lagstiftningsärendet om en produktansvarslag. Motionären föreslog att det i produktansvarslagen skulle införas en särskild jämningsregel, som skulle reglera personskador på samma sätt som sakskador och rena förmögenhetsskador. Vidare föreslog motionären en motsvarande ändring av skadeståndslagens jämningsregel. Lagutskottet anslöt sig till motionärens uppfattning såvitt gällde produktansvarslagen och hemställde att riksdagen som sin mening skulle ge regeringen till känna att regeringen borde efter övervägande av spörsmålet återkomma till riksdagen med förslag till en särskild jämningsregel i produktansvarslagen, om inte starka skäl talade mot en sådan reglering (se bet. 1991/92:LU14 13 f.). Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan (se rskr. 1991/92:78). I 10 § produktansvarslagen har härefter införts en bestämmelse av den föreslagna innebörden (se prop. 1992/93:38, bet. 1992/93:LU9, rskr. 1992/92:47, SFS 1992:1137).

"När det sedan gäller den mer övergripande frågan om ändring i skadeståndslagens allmänna regel om jämkning vid personskada kan utskottet i än mindre grad än på produktansvarsområdet överblicka konsekvenserna av en sådan lagändring. Spörsmålet måste enligt utskottets mening ses i ett större sammanhang än inom ramen för det nu aktuella ärendet. Det kan dock inte uteslutas att utformningen av skadeståndslagens jämningsbestämmelse kan komma att aktualiseras i samband med de överväganden rörande jämkning vid produktskador som utskottet ovan förordat. Något särskilt tillkännagivande finner utskottet emellertid inte påkallat, och motion 1991/92:12 yrkande 9 avstyrks följaktligen."

Regeringen tog dock inte upp frågan i lagstiftningsärendet om en jämningsregel i produktansvarslagen (se prop. 1992/93:38 s. 16).

4.2 Gällande rätt

6 kap. 1 § skadeståndslagen har följande lydelse:

Skadestånd med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Skadestånd till förare av motordrivet fordon som har gjort sig skyldig till brott som avses i 4 § eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan skadestånd till efterlevande också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

Skadestånd med anledning av sakskada eller ren förmögenhetsskada kan jämkas, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan.

Jämkning av skadestånd enligt första eller andra stycket sker efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt.

Jämfört med vad som gäller för sakskada och ren förmögenhetsskada är möjligheterna att jämka skadeståndet vid personskada begränsade i två hänseenden.

Vid sakskada och ren förmögenhetsskada kan skadeståndet jämkas inte bara när den skadelidande själv är medvållande utan även när vissa andra personer som står i ett särskilt förhållande till honom - t.ex. hans anställda - har medverkat till skadan. Man talar då om passiv identifikation mellan den skadelidande och den medverkande

personen. Vid personskada kommer passiv identifikation i fråga bara på så sätt att skadestånd till efterlevande kan jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet. I andra fall av personskada är det en förutsättning för jämkning att den skadelidande själv har medverkat till skadan.

Vidare är möjligheten att jämka skadestånd vid personskada begränsad till fall där den skadelidande har medverkat till skadan uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet. I förarbetena till bestämmelsen (se prop. 1975:12 s. 133) framhålls att en vårdslöshet skall vara av mycket allvarligt slag för att den skall kunna betecknas som grov. Denna jämningsmöjlighet får därför mycket begränsad praktisk betydelse. Endast när den skadelidandes handling vittnar om en betydande hänsynslöshet eller nonchalans, som har medfört avsevärd risk även för andra än honom själv, eller när han har visat uppenbar likgiltighet för sitt eget liv eller sin egen hälsa, kan det enligt motiven bli aktuellt att jämka skadeståndet på denna grund.

I 6 kap. 1 § tredje stycket skadeståndslagen anges efter vilka grunder skadeståndet skall jämkas. Jämkningsen skall ske efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt. Sådana omständigheter är framför allt parternas ekonomiska förhållanden (jfr prop. 1975:12 s. 173).

De nuvarande reglerna i skadeståndslagen om jämkning vid medvållande kom till genom en lagändring år 1975. Dessförinnan gällde att, om vållande på den skadelidandes sida hade medverkat till skadan, skadeståndet skulle jämkas efter vad som var skäligt. Bestämmelsen var tillämplig såväl vid personskada som vid sakskada och ren förmögenhetsskada. Det föredragande statsrådet angav följande principiella utgångspunkter för förslaget att begränsa jämningsmöjligheterna vid personskada (prop. 1975:12 s. 130 f.):

"Nuvarande grundsatser om jämkning av skadestånd på grund av skadelidandes medvållande har utbildats vid en tid då rättvisa och billighet ansågs fordra att de ekonomiska följderna av en skada skulle bäras av alla dem som uppsåtligen eller av oaktsamhet hade skuld till skadan, den skadelidande inbegripen. Sedermera har även andra argument anförts till stöd för regler om jämkning. Sålunda har det gjorts gällande att en möjlighet till jämkning på grund av medvållande skulle vara värdefull från preventionssynpunkt, dvs. att enskilda personer till följd av jämningsrisken skulle föranledas att iakttä större försiktighet. Vidare har medvållanderegler ansetts ha vissa fördelar från rättssystematisk och rättsteknisk synpunkt, främst med hänsyn till sambandet mellan dessa regler och de allmänna förutsättningar för skadeståndsansvar som består i att den skadegörande handlingen skall ha skett uppsåtligen eller av oaktsamhet samt att skadan skall ha orsakats av denna handling. Medvållanderegler har också försvarats med hänvisning till det allmänna rättsmedvetandet. I vart fall har behov ansetts föreligga av en jämningsmöjlighet för att man skall kunna uppnå resultat som i det enskilda fallet framstår

som en rimlig kompromiss.

Prop. 1993/94:88

Som jag tidigare har sagt bör skadestandsreglerna utformas så att de tillgodoser socialt motiverade ersättningsbehov samtidigt som de leder till en samhällsekonomiskt rationell fördelning av förlusterna genom skadefall. Vid personskador kan emellertid en tillämpning av de nuvarande medvållandereglerna få konsekvenser som inte är förenliga med dessa krav. Tillgängliga ekonomiska resurser utnyttjas bäst om skaderiskerna i samhället slås ut på så många händer som möjligt. Om fullt skadestånd utgår, leder det ofta till en acceptabel riskspridning eftersom skadeståndet i de flesta fall täcks av en ansvarsförsäkring. Rimligtvis kan man inte räkna med att de skadelidande i motsvarande mån skall ha skyddat sig genom att teckna frivilliga sjuk- och olycksfallsförsäkringar osv. Visserligen täcks uppkomna personskador till en del av socialförsäkringsförmåner o.d. I de flesta fall torde emellertid en jämkning av skadestånd på grund av medvållande medföra att skadan delvis kommer att stanna på den skadelidande. Från sociala och humanitära synpunkter kan det inte anses rimligt att den som drabbas av en skada på detta sätt skall bli lidande för all framtid av en tillfällig oaktsamhet e.d. Och även om den skadelidande kan skaffa behövlig ekonomisk hjälp från annat håll, i sista hand från socialhjälp, kan detta inte anses innebära en rationell användning av samhällsresurserna."

Avsikten var att de nya medvållandereglerna skulle slå igenom även när ersättning utgår enligt speciallagstiftning, om inte starka skäl - såsom hänsyn till internationella konventioner - talade mot det (prop. 1975:12 s. 135). Så har också blivit fallet. Vissa speciallagar innehåller bestämmelser med samma eller liknande innebörd som skadeståndslagens bestämmelser (se t.ex. 12 § trafikskadlagen). Det finns också speciallagar som uttryckligen hänvisar till 6 kap. 1 § skadeståndslagen (se t.ex. 2 kap. 4 § järnvägstrafiklagen). I andra fall blir skadeståndslagens jämningsregler tillämpliga därför att speciallagen inte innehåller någon bestämmelse i ämnet (t.ex. miljöskadlagen).

I några speciallagar finns dock särskilda medverkansregler som avviker från 6 kap. 1 § skadeståndslagen (jfr Hellner, Skadeståndsrätt, fjärde upplagan, s. 194). Om en sådan specialregel innebär att skadeståndet vid personskada kan jämkas i större utsträckning än vad skadeståndslagen medger, torde det i allmänhet förklaras av att regeln grundar sig på en internationell konvention (se t.ex. 2 kap. 6 § järnvägstrafiklagen). Den svenska skadeståndslagen begränsar nämligen möjligheterna att jämka skadestånd med anledning av personskada mer än vad som är vanligt i många andra länder, även våra nordiska grannländer.

4.3 Tidigare överväganden

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen om produktansvar aktualiserades frågan om skadeståndslagens jämningsregel borde få

en ändrad lydelse med samma innebörd som den särskilda bestämmelsen i 10 § produktansvarslagen. Enligt den bestämmelsen skall skadeståndet kunna jämkas vid personskada på grund av "enkel" vårdslöshet i samma utsträckning som vid sakskada. Om en sådan regel infördes i Sverige, skulle det innebära en återgång till en medvållanderegeln av det slag som gällde före lagändringen år 1975. Därför kan det vara av värde att studera vad de tidigare reglerna innebar (jfr prop. 1975:12 s. 45 f.).

Den tidigare bestämmelsen fanns i 5 kap. 5 § skadeståndslagen och hade följande lydelse: *"Om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan, jämkas skadeståndet efter vad som finnes skäligt."* Bestämmelsen var tillämplig i alla de fall då skadeståndsskyldighet förelåg enligt skadeståndslagen, alltså såväl vid personskada som vid sakskada och ren förmögenhetsskada. Jämkning med stöd av bestämmelsen kunde vidare ske vid skadeståndsansvar som grundades på oskrivna rättsregler, t.ex. vid rent strikt ansvar på grund av farlig verksamhet, eller på föreskrifter i skadeståndsrättslig speciallagstiftning, i den mån denna inte innehöll särskilda bestämmelser om verkan av medvållande.

Vid den skälighetsprövning som föreskrevs i 5 kap. 5 § skadeståndslagen spelade graden av skuld på den ansvariges och den skadelidandes sida den viktigaste rollen. Även vissa andra faktorer ansågs emellertid kunna inverka, bl.a. hur stor del av skadan som den skadelidandes medverkan kunde ha orsakat och hur pass farligt handlandet på ömse sidor hade varit. Däremot saknades stöd för att låta parternas ekonomiska förhållanden påverka jämkningen.

När ansvaret enligt speciallagar vilade på annan grund än bevisat vållande, kunde skälighetsbedömningen inte ske genom en jämförelse mellan vållandet på ömse sidor. Sannolikt spelade graden av skuld på den skadelidandes sida en viktig roll vid skälighetsbedömningen, och även den omfattning vari parterna kunde antas ha påverkat skadans omfattning torde ha fått betydelse.

Jämkning på grund av medvållande skedde normalt till viss kvotdel av skadans belopp, mestadels en tredjedel, hälften eller två tredjedelar av beloppet. Medvållandet kunde också leda till att något skadestånd inte alls dömdes ut ("jämkning till noll") när den skadelidandes oaktsamhet varit betydande. Det förekom å andra sidan att full ersättning dömdes ut trots medvållandet. Närmast kom det i fråga när medvållandet framstod som så ringa i förhållande till det vållande som hade förekommit på motsidan att den skadelidande skäligen inte borde bära någon del av skadan.

Om det blev aktuellt att tillämpa medvållandereglerna i fall då den skadeståndsskyldiges ansvarighet skulle bestämmas på grundval av en skälighetsprövning eller då ansvarigheten skulle jämkas också på någon annan grund än den skadelidandes medvållande, kunde man

förfara på två sätt. Antingen kunde man göra en samlad bedömning av situationen och fastställa skadeståndet till en viss kvotdel med beaktande på en gång av medvållandet och de andra omständigheterna som inverkade på bedömningen. Eller också kunde man först ta ställning till vilken verkan medvållandet borde ha och därefter undersöka om det sålunda jämkade skadeståndet på annan grund borde sättas ned ytterligare. Vilkendera metoden som borde väljas fick bli beroende av omständigheterna i de särskilda fallen.

Till grund för ändringarna år 1975 låg förslag av skadeståndskommittén i betänkandena Skadestånd III (SOU 1971:83) och Skadestånd V (SOU 1973:51). I det sistnämnda betänkandet anförde kommittén bl.a. följande allmänna synpunkter (s. 237 f.).

"För den skadelidandes möjligheter till ersättning för personskada är det i praktiken av väsentlig betydelse, vilken verkan hans medvållande har på skadeståndet. Vid en rad vanligt förekommande typer av skadefall har han ofta oaktsamt medverkat till skadan. Bl.a. kan nämnas skador i trafiken, skador vid förflyttning i lokaler - där han kan ha brustit i uppmärksamhet på någon farlig anordning i lokalen - olycksfall i arbetet och skador vid gemensam lek. En oförsiktighet i sådana sammanhang kan få ödesdigra konsekvenser för den skadelidandes del. Även när annan kan göras ansvarig för skadan finns det risk att skadestånd t.ex. för invaliditet eller för lyte eller annat men blir nedsatt, kanske till hälften eller en tredjedel av det belopp vartill skadan kan uppskattas. Många gånger får den skadelidande reda sig med långt mindre ersättning än han behöver. Han kan på detta sätt under hela livet bli lidande för en tillfällig oaktsamhet.

Från sociala och humanitära synpunkter är detta en konsekvens av de gällande skadestandsreglerna som svårligen kan accepteras. Den är dessutom irrationell. Skadan stannar på den skadelidande, till den del den inte täcks av social- och olycksfallsförsäkring, och han får sedan försöka skaffa sig behövt ekonomiskt bistånd från olika håll, i sista hand från socialhjälp. Man utnyttjar de tillgängliga resurserna långt bättre, om man låter skadeståndet fylla ut vad som erfordras, sedan ersättning ur socialförsäkring och andra samordningsförmåner utgått. Detta är också f.n. den enda praktiska utvägen att uppnå en riskfördelning i dessa fall. Skadestånd för personskada kan i regel täckas genom ansvarsförsäkring eller trafikförsäkring och risken på detta vis slås ut på många händer, medan man inte rimligen kan räkna med att frivillig sjuk- och olycksfallsförsäkring normalt tecknas till sådana summor att de ens tillnärmelsevis räcker till för att komplettera andra ersättningsformer.

I detta sammanhang bör understrykas att i övervägande antalet fall ansvarsförsäkring eller trafikförsäkring gäller för den skadeståndsskyldige, när ansvaret inte bärs av staten eller annat subjekt som står självrisk. Dessa försäkringsformer är i själva verket numera så utbredda att de kan sägas utgöra försäkringsanordningar som kompletterar socialförsäkringen såsom skydd för den skadelidande - låt vara att de bygger på förutsättningen att skadeståndsansvar föreligger mot denne. Det är på detta sätt verklighetsfrämmande att i situationer där medvållande blir aktuellt försöka väga den enskilde ansvariges och den skadelidandes intressen mot varandra. Det

normala är i stället att mot den skadelidande i realiteten står ett kollektiv av försäkringstagare av samma kategori som den ansvarige, representerat av hans ansvarsförsäkrings- eller trafikförsäkringsbolag. Ser man situationen på detta sätt, ter sig den intresseavvägning som kommer till uttryck i den traditionella medverkansregeln ganska diskutabel.

Att man i praktiken anser en annan riskfördelning rimlig på en viktig punkt kan sägas framgå av det ersättningssystem som har skapats genom trygghetsförsäkringen - - -. Den är konstruerad som en av arbetsgivaren tecknad ansvarsförsäkring, som täcker det skärpta ansvar han genom kollektivavtal har åtagit sig mot sina anställda för olycksfall i arbetet, oavsett om vållande föreligger på hans sida. Fullt skadestånd utgår i princip utom vid uppsåtligt eller grovt vårdslöst medvållande. I dessa fall saknar den skadelidande rätt till ersättning.

I sammanhanget bör nämnas att tanken på en reform av medvållanderegeln på ett särskilt område förts fram, nämligen i direktiven till produktansvarskommittén - - -. Där sätts i fråga om inte av sociala och humanitära skäl jämningsgrundsatsen bör vid produktansvar få en mera begränsad räckvidd eller eventuellt sättas helt ur spel, åtminstone vid personskada.

Kommittén vill också framhålla att en reform av medvållanderegeln utgör ett naturligt komplement till dess förslag att periodisk ersättning ur kollektiv tjänstepensionsförsäkring samt sjuk- och olycksfallsförsäkring skall avräknas på skadeståndet - - -. Genomförs detta förslag, för vilket starka skäl talar i övrigt, medför det i och för sig en viss försämring för de skadelidandes del, samtidigt som de skadeståndsskyldigas börda lättas. Innebörden är ju att ersättning av detta och flera andra slag definitivt stannar på skadelidarsidan, utan möjlighet till regress från den skadelidandes försäkring (eller, beträffande sjuklön m.m., från hans arbetsgivare). Kommittén anser det också från denna synpunkt skäligt, att de skadelidande i gengäld berättigas att i övervägande flertalet fall få ut fullt skadestånd trots medvållande. Principen bör här liksom i övrigt vara den, att man visserligen söker undvika att bestämma det ekonomiska skadeståndet för personskada så att den skadelidande överkompenseras men å andra sidan, utom i särskilda fall, strävar efter att ge den skadelidande full gottgörelse för hans förlust.

Vägande argument talar alltså för en ändring av medvållanderegeln. Mot en sådan reform kan emellertid resas en rad invändningar, som går ut på att jämkning på grund av medvållande från olika synpunkter skulle vara en rimlig och rationell princip. De flesta har kommittén bemött i ett annat sammanhang (Skadestånd III s. 61 ff). Här skall bara sammanfattningsvis anföras följande om dessa frågor.

Det ibland framförda argumentet, att medvållandejämkning är av värde från *preventionssynpunkt*, torde sakna betydelse i varje fall för personskadornas del. Även om fullt skadestånd normalt utgår, lär man i allmänhet iakta samma omsorg för att undvika att själv drabbas av olycksfall eller sjukdom.

Också en hänvisning till *allmänhetens rättsmedvetande* synes ha begränsad räckvidd i dessa fall, bl.a. med hänsyn till hur osäkra alla uttalanden blir på denna punkt. Det kan dock förekomma situationer där det ter sig mer eller mindre stötande att fullt skadestånd skulle utdömas trots medvållandet, åtminstone när den ansvarige personligen får betala skadeståndet. Detta förhållande får man ta viss hänsyn till vid jämningsregelns närmare utformning - - -.

Invändningen, att regeln om jämkning vid medvållande från

systematisk synpunkt hänger nära samman med den allmänna culparegeln i 2:1 SkL och med principerna om fördelning av ansvaret mellan flera solidariskt skadeståndsskyldiga, torde också sakna nämnvärd tyngd. Argumentet har betydelse närmast i situationer då ömsesidig skadegörelse brukar förekomma, framför allt i trafiken. Det bygger på tanken att uppkomna skador i sådana fall skall fördelas på samma sätt när flera har medverkat till en skada, antingen den träffat någon av de medverkande eller en utomstående person. Men i praktiken lär det vara sällsynt att en inblandad part belastas på samma sätt oavsett vem skadan drabbar. Förekomsten av ansvarsförsäkring kan medföra att någon av parterna undgår att bära skadan, och särskilt med kommitténs förslag kan vidare en personförsäkring på den skadelidandes sida leda till att en ansvarig helt eller delvis går fri från ersättningsskyldighet t.o.m. när han skyddas av ansvarsförsäkring - - -. Bara i det ovanliga fallet att försäkringar helt saknas hos alla berörda parter kan invändningen tänkas ha någon reell betydelse, men t.o.m. i detta läge lär fördelningen inte sällan påverkas av någon regel i SkL om skälighetsbedömning av skadeståndet - t.ex. 2:3 eller 4:1 - eller av en sådan allmän jämningsregel som kommittén har föreslagit i Skadestånd III.

Betonar man att skadestandsreglerna skall vara enkla att tillämpa - med andra ord *rättstekniska* synpunkter - är det tydligt att en regel om att medvållande bara undantagsvis medför jämkning måste anses betydligt lämpligare än nuvarande bestämmelse. Frågan om ned-sättning av skadeståndet enligt den traditionella medvållanderegeln ger som bekant upphov till många skadeståndsstvister, och deras antal lär inte minska om man skulle införa en sådan möjlighet att beakta billighetshänsyn som kommittén föreslog i Skadestånd III. En så långtgående reform som nu diskuteras skulle däremot medföra att det bara i speciella fall lönar sig för den ansvarige eller hans försäkringsbolag att framställa invändning om medvållandejämkning. Rimligen måste också försäkringsbolagens skadereglering antas bli enklare och billigare på detta sätt."

Det föredragande statsrådet anslöt sig till kommitténs synpunkter. Det synsätt som har kommit till uttryck här har varit dominerande inom den svenska skadeståndsrätten under senare år (se t.ex. Hellner, Skadeståndsrätt, fjärde upplagan, s. 182 f.).

Lagstiftaren har även senare givit uttryck för sin anslutning till principen att skadestånd vid personskada i allmänhet inte bör kunna jämkas i vidare mån än vad som följer av 6 kap. 1 § skadeståndslagen (se prop. 1985/86:119 s. 19 f. och bet. 1985/86:LU33 s. 3 f.).

4.4. Överväganden

Regeringens bedömning: Det bör inte göras någon ändring i reglerna i 6 kap. 1 § första stycket skadeståndslagen om jämkning av skadestånd på grund av medvållande vid personskada.

Skälen för regeringens bedömning: Justitiedepartementet har den

22 oktober 1993 hållit en hearing rörande bl.a. frågan om jämkning av skadestånd på grund av medvållande vid personskada. I hearingen deltog företrädare för Justitiekanslern, Svea hovrätt, Brottskadenämnden, Kammarkollegiet, Finansinspektionen, Socialstyrelsen, Konsumentverket, juridiska fakulteten vid Stockholms universitet, juridiska fakulteten vid Uppsala universitet, Kommittén om ideell skada (Ju 1989:01), Sveriges Domareförbund, Sveriges Advokatsamfund, Sveriges Försäkringsförbund, Folksam, Trafikskadenämnden, Ansvarsförsäkringens personskadenämnd, Sveriges Industriförbund, Företagarnas Riksorganisation, Grossistförbundet Svensk Handel, Lantbrukarnas Riksförbund, Svenska Arbetsgivarförbundet, Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens Centralorganisation. Vidare deltog professor emeritus Jan Hellner och f.d. försäkringsdirektören Carl Oldertz.

Vid hearingen framhölls från flera håll att införandet år 1975 av nuvarande jämningsregel för personskador i 6 kap. 1 § första stycket skadeståndslagen innebar ett stort framsteg i utvecklingen av ersättningsrätten. Flertalet deltagare i hearingen motsatte sig bestämt att särregeln för personskador skulle avskaffas. Inte någon deltagare förordade ett avskaffande. Några deltagare väckte frågan om man genom en omformulering av regeln kunde åstadkomma en viss uppmjukning av rättspraxis. Andra deltagare ansåg att det kunde ske inom ramen för den nuvarande regeln.

Många deltagare i hearingen ansåg däremot att det var olyckligt att en särskild, från regeln i skadeståndslagen avvikande, regel om jämkning på grund av medvållande vid personskador hade införts i produktansvarslagen och förordade en omprövning av den regeln. Företrädare för Sveriges Industriförbund ansåg dock att konkurrenshänsyn och utformningen av EG-direktivet om produktansvar nödvändiggjorde att särregeln i produktansvarslagen behölls. Några deltagare i hearingen förordade att båda reglerna (dvs. såväl regeln i skadeståndslagen som regeln i produktansvarslagen) omformulerades så att de fick en gemensam utformning som i huvudsak medförde de resultat som regeln i skadeståndslagen nu ger.

Regeringen anser att EES-avtalet och EG-direktivet om produktansvar inte medger någon ändring av den nu gällande särregeln i produktansvarslagen (jfr art. 13 i direktivet).

Vad som förekom vid hearingen ger inte anledning att anta att det skulle föreligga något praktiskt behov av att ändra reglerna i 6 kap. 1 § första stycket skadeståndslagen. Tvärtom synes den allmänna uppfattningen bland åtminstone dem som deltog i hearingen vara att regeln bör finnas kvar med samma sakliga innehåll som nu. Med hänsyn till vad som nu anförts anser regeringen att det saknas skäl att nu göra någon ändring i 6 kap. 1 § första stycket skadeståndslagen.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 4 november 1993

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, Thurdin, Hellsvik, Wibbe, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Unckel, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsrådet Laurén

Regeringen beslutar proposition 1993/94:88 Ändring i lagen (1973:1199) om ersättning från den internationella oljeskadefonden, m.m.

